

Oponentský posudek na diplomovou práci:

Antonín Shejbal: *K otázce diversity hodnotových orientací aktérů*

Diplomová práce Antonína Shejbala se věnuje problematice hodnotových orientací ve společnosti, konkrétně se zaměřuje na její struktury a vývoj v uplynulých letech v České republice. Autorovi nelze upřít zájem a provádění sociologické analýzy, sympatickou dávku sociologické imaginace ani usilovnou snahu o analytické vytěžení dat sociologického výzkumu. Zároveň ovšem musím konstatovat, že diplomant všemi těmito oblastmi proplouvá na – z mého osobního hlediska – poněkud nejisté vlně, z níž může v každém okamžiku seskočit na pevný břeh ostrova a užaslým domorodcům přinést zásadní a obhajitelné poznání, stejně jako se před jejich zraky potopit do hlubin bez sdělení čehokoli zajímavého a věrohodného. Z hlediska obyvatele ostrova, k jehož břehům se touto prací autor právě přiblížil, mám po jejím přečtení dojem, že se na vlně udržel a kolem mé pláže se na ní vcelku se ctí vydal vstříc dalším nástrahám moře sociologické analýzy. Jinými slovy, svým mořeplaveckým výkonem mne úplně nepřesvědčil, z pod hladiny jej však zachraňovat taktéž třeba není.

Nicméně věcně: autor si v práci klade jasný, ačkoli možná poněkud ambiciózní, cíl. Datové zdroje, které si pro jeho naplnění vybral, jsou relevantní a teoretická průprava dostatečná. Největší problém práce jako celku ovšem spatřuji ve skutečnosti, že autor za stanoveným cílem nejde po přímé linii, resp. že do svého postupu nezačleňuje relevantní etapy. Typickým příkladem v teoretické části je celá kapitola 2. Samozřejmě je „nutné“ aby diplomant (resp. autor jakéhokoli odborného textu) prokázal znalost teoretického kontextu. Toto však nesmí být samoučelné, jak z konstatování, odůvodnění diplomanta často přímo vyplývá. Teoretický rámec, např. v podobě vybraných koncepcí, má mít nějaký odraz v dalších částech práce, zde zejm. v části empirické. V opačném případě, který zde nastává, čtenář téměř třetinu času stráví tím, že čte něco, co mu ale pro pochopení autorova sdělení nakonec k ničemu není! Příznačné je, že na s. 16 autor oznamuje, že bude následovat „...přehled nejdůležitějších sociologických přístupů k hodnotám.“, ale vůbec přitom čtenáři nevysvětluje, proč jsou důležité v kontextu této práce, jaký mají vztah k následujícím kapitolám, zejména pak k avizované empirické části.

Ve velmi podobném duchu se pak lze vyjádřit například také o některých pasážích/krocích v empirické části. Autorovi jistě slouží ke cti, že např. ověřil rozdíl ve výsledcích shlukové analýzy na originálních a kvazi-faktorových skórech. Je však toto rozlišování meritorně důležité? Přináší nějakou důležitou informaci z hlediska interpretace výsledků? Tj.: je natolik přínosné, aby nutil čtenáře věnovat mu pozornost?

Tuto výtku lze shrnout konstatováním, že diplomant na mnoha místech nerozlišuje informace podstatné a méně podstatné, že je v práci mnoho věcí, které zbytečně odvádějí pozornost, znepřehledňují výklad klíčových myšlenek a samy o sobě věcný přínos nemají. Poněkud paradoxně by autorovi mohly v tomto ohledu pomoci ostentativní vymezení vůči předpokládaným formálním nárokům diplomové práce, k nimž se občas uchyluje, a která naznačují, že si je kritizované skutečnosti vědom; po mém soudu se ovšem výborná práce s těmito záležitostmi vyrovnává způsobem odlišným...

Druhou obecnou výtkou k diplomové práci je způsob prezentace výsledků empirických analýz a jejich závěrů. Autor se bohužel důsledně přidržuje mechanické reprodukce výsledků statistických analýz, když např. na s. 38 příjmové skupiny označuje absolutním rozmezím (např. 10.000-15.000), ačkoli by bylo mnohem názornější říci relativně, zda je to „nejnižší“, „nižší“, „střední“ atp. skupina, nebo když na s. 49. prohlašuje, „že mají jeden vrchol“, o položkách, nikoli o názorech aktérů; stejně jako o „položkách“ nikoli „hodnotách“ obsáhle (a bohužel v důsledku uvedeného velmi nepřehledně) referuje na následujících stranách... Ještě markantnější, a o to více znepřehledňující, je pak tento přístup při referování o vcelku nápaditě pojmenovaných typech lidí, o nichž ovšem autor s pedantskou zarputilostí referuje výhradně jako o shlucích 1, 2, 3 atd., maximálně se uchýlí k upřesnění typu v závorce (s. 67 a dále až do konce kapitoly). To je v příkrém kontrastu ke skutečnosti, že cílem práce není konstruovat „statistické shluky“, nýbrž vytvořit „typologii aktérů“.

Kromě uvedených obecnějších výhrad lze vznést ještě následující konkrétnější:

Prezentace FA z jednotlivých let (s. 55 a 56) není v této podobě příliš přehledná. Důležitější je ovšem skutečnost, že analýza inkonzistence jejích výsledků mezi lety je velmi povrchní, ačkoli jde o jeden z klíčových záměrů práce (analyzovat vývoj), a stejně tak z klíčových předpokladů úspěchu následující fáze – vytvoření typologie (shlukové analýzy). Možnosti ověření zde přitom určitě jsou, ať už jsou to na explorační fázi navazující konfirmativní nástroje modelování, redukce položek za účelem dosažení srovnatelné struktury, porovnání kvality kvótních výběrů atp. Konečně, záhadou mi zůstává role věkové skupiny 15-18 v šetření v roce 2005. To autor bez rozpaků pracoval s rozdílně definovanými soubory respondentů v jednotlivých letech, nota bene co se týče takto specifické skupiny respondentů?

Co se týče konkrétních analýz dále: co je důvodem k převážení dat z jednotlivých let z hlediska počtu respondentů? (s.59) Předpokládám, že je to předpoklad změny hodnotových orientací v čase. Ovšem neměl by pak být ve stejné logice spojený soubor vážen také s ohledem na časové rozestupy mezi výzkumy? Hodnotové orientace starších výzkumů (2005 a 2007) a mají nyní ve spojeném souboru větší váhu, než hodnotové orientace pozdější (2012)...

U výsledků faktorových analýz chybí automatické informace o vyčerpané varianci, stejně tak v pasážích o rozdílech řazení položek k faktorům chybí údaje o „eigenvalue“ jednotlivých položek.

Co má autor na mysli konstatováním na s. 59, že „Výsledek faktorové analýzy je díky třem tisícovkám respondentů v datovém souboru o poznání přesvědčivější,...“?

Na s.64 autor slibuje grafické, rozuměj názornější, zobrazení výsledků. Nutno ovšem konstatovat, že s pomocí rozsáhlých tabulek s čísly, barvami a znaménky, které obsahují informace o shlucích, faktorech a jednotlivých položkách..., a to všechno pohromadě, tomuto slibu ani v nejmenším nedostává.

Plynulé čtení textu znesnadňuje také velké množství rozsáhlých poznámek pod čarou, a to zejména takových, které jsou umístěny uvnitř věty hlavního textu, nikoli na jejím konci (nebo ještě lépe na konec odstavce), ačkoli věcně by k žádnému zmatení nedošlo.

Poslední větě 2. odstavce na s. 39 bohužel musím rozumět tak, že celé následující pasáže (a ve skutečnosti nejen ty) jsou převzaty z jediného pramene, což přinejmenším formálně diplomové práci na lesku nepřidává, stejně jako odbornému textu na úrovni diplomové práce nesluší citace Velkého sociologického slovníku.

S ohledem na uvedené výtky, ovšem taktéž s ohledem na explicitně explorativní zaměření a zároveň vyznění celé práce (a v souladu s celkovým metaforickým zhodnocením z prvního odstavce tohoto posudku) navrhuji hodnotit diplomovou práci Antonína Shejbala jako velmi dobrou.

Jiří Vinopal, 3. 9. 2012